

PROFESOR POVIJESTI

Tražeci metaforu za zlodjela
počinjena u ratu,
profesor povijesti nikako nije mogao
pronaći riječ
kojom bi opisao zlo.

- Zvijeri! - dobacivali su učenici -
To su bile zvijeri!

- Ne djeco. To su bili ljudi.
Zvijeri to nikad učinile ne bi,
To su bili ljudi
Ljudi su to bili...
Dugo je sa stidom ponavljao u sebi.

E.K.

HRVATSKI
POVIJESNI
MUZEJ

Zagreb, 2016.

www.hismus.hr

RADNA
BILJEŽNICA

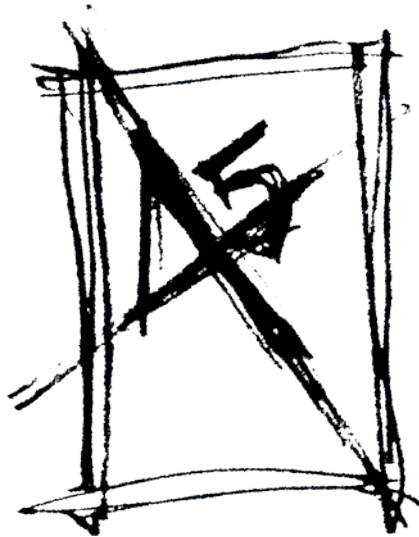

HRVATSKI
POVIJESNI
MUZEJ

PEDAGOŠKA DJELATNOST
Hrvatskoga povijesnog muzeja

RADNA BILJEŽNICA
Pedagoški vodič uz izložbu

Pedagoški vodič s radnim zadacima za djecu i mlade tiskan uz izložbu '45. namijenjen je učenicima 8. razreda osnovne škole, 4. razreda gimnazije, te 1. i 2. razreda strukovnih srednjih škola u čijim se programima nastave povijesti obrađuje tema Drugog svjetskog rata.

Izložba '45.

'45. je naziv izložbe otvorene u ožujku 2016. u Hrvatskom povijesnom muzeju. Izložbom je predstavljena cijela 1945. godina, od siječnja do prosinca, koja u sebi sadrži nekoliko političkih sustava, fašistički i komunistički te kontinuirano trajanje monarhističkih težnji.

Ta je godina u mnogim aspektima političkog i društvenog života razdjelnica hrvatske povijesti, te je još uvijek godina prijepora i raznih interpretacija, ne samo u Hrvatskoj, već i šire.

Izložba svojom raznovrsnom muzejskom građom i multimedijalnim prezentacijama prikazuje vojnu, političku i društvenu povijest u četiri tematske cjeline:

1. Prema kraju rata
2. Kraj rata i poraće
3. Svakodnevni život
4. Kultura i znanost

Uz izložbu, radna bilježnica će ti poslužiti kao dodatni izvor informacija o godini u kojoj je neosporno najvažnija činjenica završetak Drugog svjetskog rata. Također, upoznat će te sa svakodnevnicom i iskustvima običnih ljudi uhvaćenih u vrtlogu rata. Potaknut će te na kritičko promišljanje i sagledavanje izloženih predmeta, a samim tim i bolje razumijevanje sadašnjosti. Nadamo se da će te potaknuti i na samostalno istraživanje tvoje obiteljske prošlosti.

Želimo ti puno uspjeha!

Uvod

1. Prouči interaktivnu kartu Drugoga svjetskoga rata u veži Muzeja i pomoću nje označi kartu Europe:
 - a) crnom bojom oboji zemlje koje su činile Osovinu Rim-Berlin
 - b) plavom bojom označi zemlju koja je prva napadnuta od strane Njemačke 1. rujna 1939.
 - c) crvenom bojom zemlju koja je napadnuta 22. lipnja 1941.
 - d) strelicama označi smjerove iskrcavanja i napade Saveznika u Normandiji (Dan D)
 - e) strelicama označi napredovanje Crvene armije 1944./45.

2. Koristeći već stečena znanja iz škole, odgovori:

- a) Što je fašizam?
- b) Što je nacizam?
- c) Što je antifašizam?
- d) Što je komunizam?

I. Prema kraju rata

I. 1. Zadnji dani i zločini Nezavisne Države Hrvatske

U NDH, po uzoru na nacističku Njemačku, ustaše su provodile represivnu politiku koja je bila usmjerena prema „nepoćudnim“ građanima: pravoslavcima, Židovima, Romima te protivnicima ustaškog režima, prvenstveno antifašistima i komunistima, a za odmazdu i članovima njihovih obitelji. Svi oni zatvarani su u logore - mjesta prisilnog rada i likvidacije. Početkom 1945. na području NDH u funkciji su bila još tri logora.

3. Uz logore Stara Gradiška i Lepoglava koji su još u funkciji početkom 1945., kako se zvao treći, najveći logor na teritoriju NDH, koji je ujedno i simbol ustaškoga terora?
4. Pronađi i prouči osobne predmete iz koncentracijskih logora, a zatim ispod slika navedi logore iz kojih potječu prikazana logoraška uniforma i kaput te države u kojima su se ti logori nalazili.

.....

.....

5. Prouči tekst na izložbi i nadopuni.
Nakon savezničkih bombardiranja logora u ožujku i travnju 1945., zapovjednik logora Jasenovac, naredio je da se likvidiraju svi preostali zatočnici, a logor i mjesto Jasenovac do temelja sruše i spale kako bi se prikrili svi tragovi zločina. Zadnja grupa zatočenika logora odvedena je na likvidaciju 21. travnja. Koliko ih je bilo, teško je utvrditi jer nijedna nije preživjela da o tome svjedoči.
U noći ____ na ____ travnja, posljednji muški zatočnici logora odlučili su se na neizvjesni pokušaj _____. U rano jutro 22. travnja, na povik _____ *Naprijed, drugovi!* oko ____ zatočenika pojurilo je prema 150 metara udaljenim logorskim vratima. Preživjelo ih je samo

Put kojim su posljednje zatočnice logora 21. travnja 1945. odvedene u smrt

Koncentracijski logor Jasenovac - žica kao granica između ženskog i muškog logora

„To je kraj. I žene su bile svjesne kamo ih vode. Ali su bile hrabre. Njihova kolona nije bila tako tromba kao naša. One su išle bodro. Pjevale su, iako su mnoge imale suze u očima... Jednog trenutka kolone su se zaustavile, kao da će jedna drugoj poletjeti u zagrljaj. Ali, to je trajalo samo trenutak. Trenutak jedan ustaše nisu mogle vikati, niti bilo što učiniti da prekinu taj svečani, uzvišeni trenutak oproštaja između muškaraca i žena koji se nisu gotovo ni poznavali, ali koji su bili ujedinjeni istom sudbinom, oproštaja pred neminovnu sudbinu koja ih je očekivala...“
(Čedomil Huber: *Bio sam zatočenik logora Jasenovac*, 1977.)

6. Pronađi na izložbi i napiši ime atletskog reprezentativca, prvaka Kraljevine Jugoslavije u trčanju na 110 m koji je poginuo u posljednjem probodu zatočenika iz Jasenovca:
Danas njegovo ime nosi popularni atletski miting koji se održava u Zagrebu od 1951. Od natjecanja lokalnoga karaktera veoma je brzo poprimio međunarodni karakter na kojem sudjeluju mnogi poznati olimpijski i svjetski prvaci. Napiši naziv tog atletskog mitinga.

.....

7. Pronađi na izložbi ovu fotografiju, pročitaj popratnu legendu i odgovori na pitanja:

a) Tko je prikazan na fotografiji?

b) Kada i gdje je fotografija snimljena?

c) Što znaš o mjestu na kojem je fotografija snimljena?

U ljeto 1944. kada je na Zapadu oslobođen Pariz, na istoku kapitulirala Rumunjska, a u Njemačkoj izvršen neuspjeli atentat na Adolfa Hitlera, u NDH je ugušena urota koju su vodili ministri Ante Vokić (ministar oružanih snaga) i Mladen Lorković (ministar unutarnjih poslova) s ciljem približavanja Zapadnim saveznicima i spašavanja države. Početkom 1945. napredovanjem jedinica NOV/JA i Crvene armije, teritorij NDH sve se više smanjivao. Nakon siječnja 1945., NDH ostaje jedini europski saveznik nacističke Njemačke. Dana 30. travnja 1945. Adolf Hitler izvršava samoubojstvo. Suočen s neizbježnim porazom, Ante Pavelić dva dana prije ulaska partizanskih jedinica u Zagreb napušta grad i zemlju, ostavljajući vojsku i civile koji se, sukladno njegovoj naredbi, povlače kroz Sloveniju prema Austriji na milost i nemilost pobjednicima.

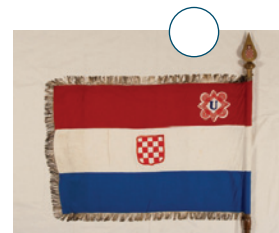
8. Pronađi na izložbi ove fotografije, prouči ih i ispod njih napiši koje događaje vezane uz zadnje dane NDH prikazuju.

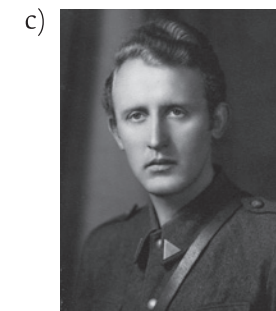
.....

9. Pronađi ove predmete na izložbi i pridruži im odgovarajući naziv:

- a) zastava Nezavisne Države Hrvatske
- b) hrvatska trobojnica s crvenom petokrakom zvijezdom
- c) *Pobjeda* (Spomenik zahvalnosti Crvenoj armiji)
- d) taborska kapa Hrvatskog domobranstva
- e) titovka, partizanska kapa

10. *Jedan rat, tri vojske* - Ove tri fotografije prikazuju Zlatka Šeginu iz Karlovca, koji je u Drugom svjetskom ratu služio tri vojske - Kraljevine Jugoslavije, njemačkog Wehrmachta i Jugoslavenske armije. Ispod svake fotografije napiši kojoj vojsci pripada uniforma i zaokruži slovo ispred one u kojoj je Šegina dočekao kraj Drugog svjetskog rata.

.....

I. 2. Završne vojne operacije

Na teritoriju Jugoslavije, već u drugoj polovici 1944., partizanske su snage uz pomoć Crvene armije započele završne vojne operacije protiv njemačkih oružanih snaga i snaga NDH. Započele su borbe za oslobođenje Dalmacije, a oslobođenje preostalih hrvatskih krajeva uslijedilo je u proljeće 1945.

Plan završnih vojnih operacija utvrđen je na sastanku Josipa Broza Tita sa zapovjednicima armija u Beogradu od 25. do 27. ožujka 1945.

11. Prouči tekst na izložbi i nadopuni.
 _____ armija do 3. svibnja oslobađa Trst, Rijeku i sve krajeve oko Soče, te stupa u vezu sa savezničkim snagama koje su oslobodile _____ bojišnica (ili _____ front) formirana je nakon oslobođenja _____, krajem listopada 1944. godine. Probijena je uz velike gubitke na objema zaraćenim stranama 12. travnja 1945. godine nakon čega jedinice JA napreduju prema _____.

12. Zaokruži slovo ispred točnog odgovora.

Partizani ulaze u Zagreb ...

- a) 25. travnja 1945.
 b) 8. svibnja 1945.
 c) 15. lipnja 1945.

II. Kraj rata i poraće

II. 1. Manifestacije političkog karaktera

U Zagrebu je od 11. svibnja do izbora za Ustavotvornu skupštinu 11. studenoga održan niz javnih manifestacija političkog karaktera kojima je zadatak bio mobilizacija stanovništva za ciljeve i ideje Komunističke partije Jugoslavije / Komunističke partije Hrvatske.

13. Napiši ispod fotografija koje manifestacije održane 1945. u Zagrebu prikazuju i kojeg su datuma održane.

U svibnju 1945. prvi put je u Zagrebu svečano proslavljen rođendan Josipa Broza Tita. Te je godine Tito prvi put primio štafetne palice s rođendanskim čestitkama. To je bio jedini put da je Tito primio štafete u Zagrebu.

14. Zaokruži slovo ispod štafete koju je Tito primio od omaladine grada Zagreba.

a)

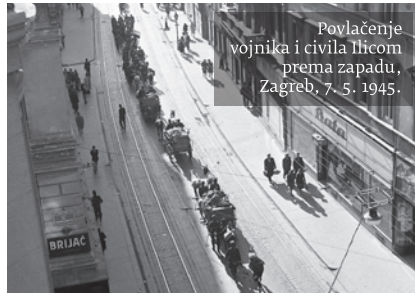
b)

15. Izbaci uljeza. Označi X-om predmet koji ne pripada Vladimiru Nazoru i odgovori kome je pripadao taj predmet?

II. 2. Bleiburg i Križni put

Vlada NDH i visoki državni dužnosnici napustili su Zagreb 6. svibnja, dok je većina izbjegličkih kolona krenula idućega dana. Na neizvjesno i nepripremljeno povlačenje krenuo je i velik broj civila pod utjecajem propagande NDH te straha od odmazde partizanskih jedinica. Povlačili su se prema zapadnim savezničkim snagama u Koruškoj.

16. Na karti iscrtaj smjerove povlačenja oružanih snaga NDH i civila, a znakom X označi austrijski gradić Bleiburg koji je postao simbol sudbine i stradavanja vojnika NDH i civila, u hrvatskoj historiografiji poznat kao *Bleiburška tragedija* i *Križni put*.

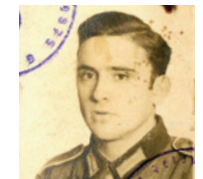

Nakon pregovora predstavnika britanskih, jugoslavenskih i snaga NDH, 15. svibnja britanske su snage predale vojnike i civile Jugoslavenskoj armiji. Uvršteni u kolone uz jaku partizansku pratnju tjerani su na dugotrajne „marševe smrti“ natrag u Jugoslaviju.

„Naravno ja kao četrnaestogodišnjak nisam mogao shvatiti sve okolnosti u kojima sam se našao. (...) Kako dolaze na cestu, hrvatske bojovnike odmah svrstavaju u četverored. (...) Gladni smo, premoreni, na izmaku snage, a gone nas nemilosrdno. Moramo ići sve brže i brže, gotovo trkom. (...)”

(Ante Klarić, *Hod sa smrću*, Solin-Split, 2006.)

17. Prouči tekst na izložbi i nadopuni.
Masovne likvidacije u najvećoj su se mjeri odvijale na teritoriju _____ te u pograničnom i sjeverozapadnom dijelu _____. Cijelom dužinom puta osnivani su _____. Mnogi su podlegli od posljedica iznemoglosti, gladi i bolesti. Proglašenjem *Opće amnestije* početkom kolovoza 1945. dio zarobljenika pušten je na slobodu i živio pod stalnom kontrolom režima. Broj žrtava danas se još uvijek istražuje, a prema najnovijim saznanjima riječ je od oko _____ do _____ ljudi.
18. Poprište najmasovnijih likvidacija vojnika i civila na teritoriju Republike Hrvatske u poraću 1945. godine je _____.
19. Pronađi na izložbi fotografije koje su vezane uz sudbine Ivana Otta, Irme Lončarić i Milana Sablića, zatim ispod njih napiši koliko su godina imali i u kojim logorima su bili 1945. godine.

II. 3. "U ime naroda" - represija i zločini komunističkog režima

Krajem rata i u poraću, u cilju konačnog ostvarivanja i učvršćivanja revolucionarne vlasti Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), započela je odmazda pobjednika nad ratnim protivnicima te opsežni obračun sa stvarnim i potencijalnim „neprijateljima naroda“.

Glavni represivni organ bilo je Odjeljenje za zaštitu naroda (OZN-a) - jugoslavenska obavještajna i sigurnosna služba. Svi članovi OZN-e morali su biti i članovi KPJ-a. OZN-a je 1946. reorganizirana u Upravu državne bezbjednosti (UDB-a).

20. Pod krilaticom „U ime naroda“ provodile su se i pojedinačne i masovne likvidacije bez evidencije i sudskog procesa. Na izložbi pronađi i prouči fotografije likvidiranih osoba i napiši njihova imena.

21. Pogledaj projekciju fotografija iz logora OZN-e na Kanalu i odgovori. U kojem je gradu bio smješten taj logor? Što se danas nalazi na njegovom mjestu? _____

Logor na Kanalu je bio glavni logor za ispitivanje i raspoređivanje zarobljenika pod nadzorom OZN-e.

Prema brzojavu OZN-e za Hrvatsku, upućenom 12. svibnja '45. Vrhovnom štabu JA navodi se da „na Kanalu ima 7000 zatvorenika i zarobljenika, među kojima je pronađeno 400 raznih koljača.“

Logor na Kanalu svibanj 1945.

Istoga dana, prema zapisniku Mjesnog komiteta KPH u Zagrebu, spominje se brojka od 10.000 „pohapšenih domobrana i drugih krivaca“. Nakon rata, na području središnje Hrvatske logori su osnovani u svim većim mjestima. Tijekom svibnja '45. najviše je zarobljenika bilo u Karlovcu te u Zagrebu i njegovoj okolici, među kojima valja izdvojiti Prečko, Maksimir, Mirogoj, Lučko, Kustošiju, Borongaj te zatvor na Savskoj cesti koji je do svibnja 1945. bio ustaški zatvor.

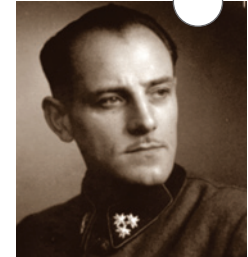
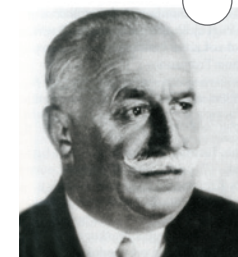
22. Prouči tekst na izložbi i nadopuni.

Sudovi za zaštitu nacionalne _____ su bili vojni i civilni sudovi. Sudilo se za političku, propagandnu, kulturnu, umjetničku, privrednu, pravnu, administrativnu i svaku drugu _____, pa čak i održavanje prisnih i prijateljskih odnosa s pripadnicima neprijateljske _____.

23. Zločincima se proglašavalo sve osobe koje su javno djelovale za vrijeme NDH te „svoje umne sposobnosti dali u službu neprijatelja“. Nabroji bar tri zanimanja osoba osuđenih za „kulturnu suradnju s neprijateljem“.

24. Pronađi na izložbi fotografije ovih osoba osuđenih na smrt i strijeljanih te napiši njihova imena i zanimanja.

Zatim označi X-om onu osobu koja je pogubljena prije presude.

25. Za djela ratnog zločina i izdaje sudili su vojni sudovi.

Pronađi na izložbi predmete vezane uz zadnje dane života domobranskog generala i ustaškog pukovnika Tomislava Sertića i akademsku slikaricu, muzealku i etnografkinju Zdenku Sertić koja je skupljala dokaze za njegovu obranu.

Prouči kalendar koji je Zdenka Sertić vodila od svibnja do rujna '45. i ostale predmete te odgovori.

Od kada do kada je trajalo suđenje Tomislavu Sertiću i u kojem gradu?

Kojeg datuma je strijeljan i gdje je pokopan?

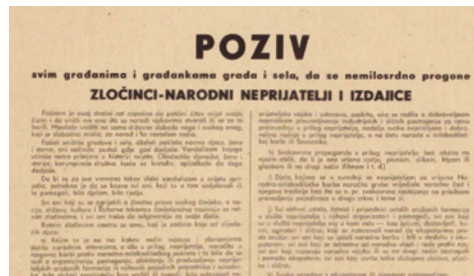
Koji je dio njegove vojne uniforme je izložen?

Mediji su imali glavnu ulogu u mobilizaciji javnosti i oblikovanju javnog mnijenja. Pozivima i apelima građani su se pozivali na dužnost „da se nemilosrdno progone ratni zločinci“, a prokazivanja su često imala elemente koristoljublja te bila zasnovana na nacionalnoj i osobnoj razini.

„Mika: (...) Zaoštrit stav građana prema neprijatelju to nam je važan zadatak.
Savo: Uništenje ostataka fašista, to je osnovna parola. Na toj paroli angažirati narod.“

(iz izlaganja Mike Špiljka i Save Zlatića, Zapisnik sjednice Mjesnog komiteta KPH Zagreb, 17. 5. 1945.)

26. U NDH su proglasi, pozivi, apeli i svi ostali dokumentarni materijali završavali parolom „Za dom spremni“ ili „Za dom i Poglavnika spremni“. Kojom parolom su završavali pozivi, oglasi i ostali dokumentarni materijali '45. u Federalnoj Hrvatskoj?

II. 4. Crkva i Država

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) gradila je svoj odnos prema religiji u skladu s marksističkom teorijom prema kojoj je religija bila „ideološko oruđe eksploatatora u borbi protiv potlačenih klasa“. Njome se u konačnici nastojao ukloniti utjecaj vjerskih zajednica, a posebice Katoličke crkve koja je novoj vlasti bila najjači ideološki protivnik.

27. Imenuj zagrebačkog nadbiskupa prikazanog na fotografiji iznad.

„Svršetak rata donio nam je velike i duboke promjene na svim područjima života. Pred našim očima nestaje tako reći svega, što je nekada činilo temelje svagdanjeg života. Državna zajednica dobila je novo ime, Demokratska Federativna Jugoslavija. Njezino zakonodavstvo, sami temelji, na kojima počiva, jesu sasvim novi, ona sama ne želi imati mnogo zajedničkog s prošlošću. Vlast i sudstvo, školstvo i gospodarstvo, odišu novim revolucionarnim duhom.“

Montirano suđenje sestrama milosrdnicama zbog navodnog krijumčarenja kože prosinac 1945.

28. Citat iznad je iz pisma katoličkih biskupa Jugoslavije koje predstavlja prijelomnicu u odnosima s komunističkim vlastima. Pronađi na izložbi to pismo i navedi kako se zove te kada su ga crkvene vlasti uputile vjernicima?

29. Od rujna '45. komunistički režim kreće u oštar obračun s Katoličkom crkvom. U svrhu ocrnjivanja Crkve otpočela je žestoka medijska hajka. Crkva je bila glavna tema dnevnih novina i karikatura. Pronađi na izložbi ove karikature iz časopisa *Kerempuh* i ispod navedi najčešće teme korištene u cilju ocrnjavanja Crkve.

30. Pronađi dokument koji govori o statusu vjeronauka u školama '45. i zaokruži točan odgovor.

- a) vjeronauk je zabranjen
- b) vjeronauk je postao neobvezatnim predmetom
- c) vjeronauk je uveden u škole

31. Odvedena je 9. 5. '45. s dječjeg odjela Vinogradske bolnice. Suđeno joj je na prvom većem sudskom postupku „Filipović – Majstorović Miroslav i družina“ nazvanom po prvooptuženom bivšem franjevcu koji je zbog zločina u ratu isključen iz Crkve. Presudom Vojnog suda Komande grada Zagreba od 29. 6. zbog „služenja neprijatelju“ osuđena je na „smrt strijeljanjem, trajan gubitak građanske časti i konfiskaciju imovine“. Bačena u jamu Jazovka na padinama Žumberačkog gorja. Tko je ona?

II. 5. Folksdojčeri

Sudbina folksdojčera u Hrvatskoj i Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata isključivo je vezana uz propast Trećega Reicha. Komunistička vlast proglasila ih je kolektivnim krivcima i neprijateljima, oduzeta su im sva nacionalna i građanska prava te konfiscirana imovina. Protjerivani su i upućivani u logore.

„(...) cjelokupna moja imovina (stan u Crkvenoj ul. br. 36/...) je nacionalizirana. Rješenje o tome nisam dobio, nego je jednoga dana došao jedan partizan u kuću sa šmajserom u ruci, naredio mojoj supruzi da spakuje svoje stvari i odveo je na sabirno mjesto, odakle su prebačeni u logor Valpovo. Ja sam tada bio u zarobljeničkom logoru u Kovinu među hrvatskim domobranima. Kada je taj logor raspušten došao sam dobrovoljno u logor Valpovo mojoj supruzi (...) bio je opkoljen visokom bodljikavom žicom. Sastojao se iz nekoliko velikih drvenih baraka, a ležalo se na golim daskama (bez slame). Ishrana je bila slaba (...) higijenski i sanitarni uvjeti nisu bili na visini, a prigodom epidemije tifusa u logoru ih je umiralo stotine, te su ih odvozili na plato – kolima van logora. Gdje su pokapani ne znam, o tome se nije govorilo (...)”

(Otto, Schweizer; objavljeno u: V. Geiger, *Radni logor Valpovo*, Osijek, 1999.)

32. Tko su folksdojčeri?

33. Hrvatski likovni kritičar Otto Schweizer, koji je cijeli svoj život posvetio umjetnosti i kulturnom životu Osijeka i Slavonije (na fotografiji iznad drugi s desna) '45. boravi zajedno sa suprugom Matildom i kćeri u radnom logoru Valpovo. Njegovi crteži iz tog vremena oslikavaju traumatično vrijeme provedeno u logoru. Ovaj crtež prikazuje kćer Otta Schweizera, pronadi ga i odgovori kako se zvala?

34. Jedan od najvećih logora za folksdojčere na području Hrvatske nakon Drugoga svjetskog rata bio je radni logor Valpovo. Predstavljeni su otpusni i smrtni listovi osoba iz još jednog logora. Koje?

II. 6. Iz privatnog u državno vlasništvo

Odlukom AVNOJ-a od 21. studenog 1944. bilo je utvrđeno da u državno vlasništvo prelazi sva imovina: Njemačkog Reicha i njegovih državljana koja se nalazila na prostoru Jugoslavije, imovina osoba njemačke narodnosti (osim onih koji su se borili u redovima NOV), imovina ratnih zločinaca bez obzira na njihovo državljanstvo, imovina osoba osuđenih presudom civilnih ili vojnih sudova na gubitak imovine u korist države, kao i imovina odsutnih osoba (osobe koje su tijekom rata bile prisilno odvedene ili su izbjegle).

35. Kako se zvao 1. zakon Privremene narodne skupštine DFJ koji je za cilj imao novu podjelu zemlje i uspostavu novih vlasničkih odnosa nad zemljom?

36. Pojmovi vezani uz ovaj zakon su konfiskacija i kolonizacija. Pozorno poslušaj vodiča na izložbi i odgovori:
Konfiskacija je,
Kolonizacija je

37. Od tri ponuđena odgovora zaokruži pogrešan: Zemlja je oduzimana...
a) folksdojčerima b) vojnicima NOV c) crkvenim institucijama

38. Prouči izložbeni tekst i nadopuni.
Kolonizacijom u,
Baranju i istočni Srijem bio je obuhvaćen veliki broj obitelji iz siromašnih krajeva Hrvatske, npr. iz i Dalmacije.

39. Tijekom rata u Hrvatskoj su bile u upotrebi različite valute, pa je poslije rata bila nužna novčana reforma. Nadopuni.
U srpnju 1941. NDH uvodi kao valutu, Na području pod kontrolom partizana od siječnja 1945. uveden je, a u listopadu na području grada Rijeke uvode se tzv.

II. 7. Izbori za Ustavotvornu skupštinu

Književnik i predsjednik ZAVNOH-a Vladimir Nazor na splitskim ulicama 14. travnja 1945.

Na izvanrednom zasjedanju ZAVNOH-a održanom u Splitu 14. travnja '45. sastavljena je vlada Federalne Hrvatske koja preuzima izvršne ovlasti ZAVNOH-a. Mandat za sastav vlade predsjednik ZAVNOH-a Vladimir Nazor povjerio je dr. Vladimiru Bakariću. U Zagrebu je 22. srpnja '45. održano IV. zasjedanje ZAVNOH-a koji preuzima ovlasti Narodnog sabora Hrvatske.

Potpunu prevlast KPJ ograničavao je sporazum Tito-Šubašić i pritisak Saveznika koji su tražili da se nakon rata sastavi zajednička vlada i od članova kraljevske vlade. Zato su izbori za Ustavotvornu skupštinu koji su održani 11. studenog '45. bili presudni za budućnost i državno uređenje Jugoslavije (pa tako i Hrvatske).

40. Koja je hrvatska stranka predstavljala jedinu „političku snagu građanskog društva koja je mogla ugroziti ili barem oslabiti utjecaj komunista i njihovu revolucionarnu viziju“ i kako se zvao prvi i jedini broj tjednika ove stranke čije je izlaženje zabranjeno?

41. Prouči tekst na izložbi i nadopuni.
Na izbore za Ustavotvornu skupštinu Jugoslavije izašlo je više od birača. Lista dobila je 90% glasova, čime je bio ozakonjen jednopartijski sustav vlasti. Uvođenjem *Kutija bez* glasačima se trebala osigurati mogućnost izbora različitih političkih programa i „tajnost“ glasanja. Uz sve sudionike NOP-a bez obzira na godine starosti, prvi put pravo glasa dobivaju

U Beogradu 1945. Ustavotvorna skupština proglasila je Federalnu Narodnu Republiku i donijela odluku kojom se ukida u Jugoslaviji, a kralj s cijelom dinastijom lišava svojih prava koja su njemu i dinastiji pripadala.

II. 8. Obnova i izgradnja

Krajem 1943. održana je konferencija u Teheranu na kojoj su Saveznici odlučili pružiti vojnu pomoć partizanima. Dotad su Saveznici jedinim borbama protiv Sila Osovine na teritoriju Jugoslavije smatrali četničke jedinice pod vodstvom Draže Mihailovića. Kada su ustanovili da se na terenu protiv okupatora bore partizani, Saveznici im pružaju pomoć u naoružanju i zalihama, a započinju i saveznički zračni udari. Bombardiranja Saveznika uništila su mnoge hrvatske gradove i nanijela im veliku materijalnu štetu.

Posljedice savezničkog bombardiranja Zagreba - Trešnjevka, 1945.

42. U ovoj izložbenoj cjelini pronađi fotografije savezničkih bombardiranja i zaokruži grad koji je pretrpio najstrašnije bombardiranje 19. siječnja 1945. kao strateški važan pogranični grad u NDH.

- a) Split
- b) Slavonski Brod
- c) Dubrovnik

Posljedice rata bile su katastrofalne. Trebalo je u što kraćem vremenu osposobiti oštećene prometnice, luke i brodogradilišta, staviti u pogon postojeće rudnike i tvornice, organizirati žetvu i pripremiti se za jesenju sjetvu, obnoviti razorena naselja, stambene i druge objekte. Organizirani u radne brigade, podjednako muškarci i žene, stari i mladi

radili su na raščišćavanju ruševina, izgradnji kuća i prometnica... Pokretao ih je zanos, ideali i vjera u bolje sutra. Istovremeno fizički je rad po sovjetskom modelu veličan kao osnovna društvena vrijednost i glavna „mjera“ patriotizma.

43. Pod kojom parolom su se odvijale radne akcije, odnosno dobrovoljni rad stanovništva kako bi se obnovila i izgradila razrušena zemlja?

44. Što je prvo trebalo obnoviti i staviti u funkciju? _____

45. Što je Narodni front i za što se sve zalagao? _____

46. Prouči ove fotografije te ispod njih napiši što se sve radilo 1945. u svrhu obnove i izgradnje zemlje.

III. Svakodnevn život

Svakodnevni život prve polovine 1945. bio je u NDH, te na područjima pod kontrolom partizana, tek prividno mirnodopski.

Živjeti svakodnevni život značilo je osigurati osnovne životne potrepštine: hranu, odjeću i obuću, drva za ogrjevanje..., a s krajem rata revolucionarna se vlast suočava s čitavim nizom problema koje je donijelo četverogodišnje ratno stanje.

Zagreb uoči 8. svibnja 1945. - građani provaljuju u skladišta živežnih namirnica u prostorijama Sokola

47. Ratne, ali i poslijeratne godine obilježene su velikom nestašicom hrane. Vlasti pokušavaju organizirati ravnomjernu preraspodjelu osnovnih namirnica, a stanovništvo ih je moglo nabaviti u strogo određenim količinama. Pronađi predmete na izložbi koji pokazuju na koji način je stanovništvo nabavljalo namirnice te napiši kako su se zvali?

.....

48. Pronađi na izložbi ovu fotografiju, prouči ju te odgovori: U kojem je gradu snimljena i kraj kojih građevina?

.....

Što misliš, zašto se ispred tih građevina nalaze nasadi kukuruza?

.....

49. Prouči prosvjetljene panoe na izložbi i odgovori:

a) Pročitaj na prosvjetljenom panou zaokružene oglase iz novina i odgovori: Koja je najčešća tema novinskih oglasa poslije rata 1945.? Što misliš zašto?

b) Nadopuni. U savezničkim bombardiranjima stradali su mnogi hrvatski gradovi i sela. Pojedina sela, a posebice ona u, bila su razorena do temelja.

c) Koji je poznati hrvatski nogometni klub u ratnim godinama igrao utakmice po južnoj Italiji i sjevernoj Africi?

d) Tko je za vrijeme i poslije rata, uz ratne vojne invalide, najviše zahtijevao državnu brigu i skrb?

50. Pogledaj prilog iz *Hrvatskog slikopisnog tjednika* iz 1945. godine koji se osvrće na modu 40-ih godina 20. stoljeća i napiši ukratko o čemu se u njemu radi.

.....

IV. Kultura i znanost

I za vrijeme rata i u poraću, kultura je bila od velike važnosti. Zaraćene strane shvaćaju njen veliki potencijal i koriste ju u propagiranju politike. Međutim, iako se kulturnu djelatnost tijekom povijesti, pa tako i za vrijeme Drugog svjetskog rata i u poraću, često željelo usmjeravati prema volji vlastodržaca, nikada ju se nije moglo potpuno nadzirati ni unutar institucija, a pogotovo izvan njih. Tako i 1945. godina, u svom ratnom i poratnom periodu, krije i primjere neovisnog, vaninstitucionalnog kulturnog djelovanja.

51. U vrijeme NDH uvodi se i korijenski / morfološki pravopis putem kojeg je vlast nastojala očistiti jezik od svih stranih utjecaja i tuđica. Tako je npr. fotografija postala *svjetlopis*, kino *slikokaz*, a automobil *samovoz* ... Koji su se nazivi koristili za radio i film u vrijeme NDH?

IV. 1. Film

52. Pronađi na izložbi reklamni plakat za vrlo popularni američki film iz 1939. koji se u kinima NDH nije prikazivao od prosinca 1941. pa sve do svibnja 1945., koji je to film? _____

53. Kako se zove zadnji film NDH koji je ostao nedovršen i tko je redatelj tog filma? _____

54. Prouči plakat za film *Zoja* i odgovori: Koja je bila česta tema sovjetskih igranih filmova koji su se prikazivali u našim kinima od svibnja '45.?

55. Zaokruži slovo ispred dokumentarnog filma koji nije snimljen 1945. godine.

a) Istra b) Šibenska luka c) Jasenovac

IV. 2. Književnost

56. U listopadu 1945. počinje izlaziti časopis za književnost i umjetnost čije uredništvo potpisuju Miroslav Krleža, Vjekoslav Kaleb i Joža Horvat, i koji izlazi i danas. Kako se zove? _____

57. Zaokruži slovo ispred imena hrvatskog književnika koji se pridružio partizanskom pokretu?

a) Vladimir Nazor b) Tin Ujević c) Miroslav Krleža

IV. 3. Sveučilište

58. Tko je postao rektor Sveučilišta u Zagrebu u studenom 1945. godine?

IV. 4. Umjetnička fotografija

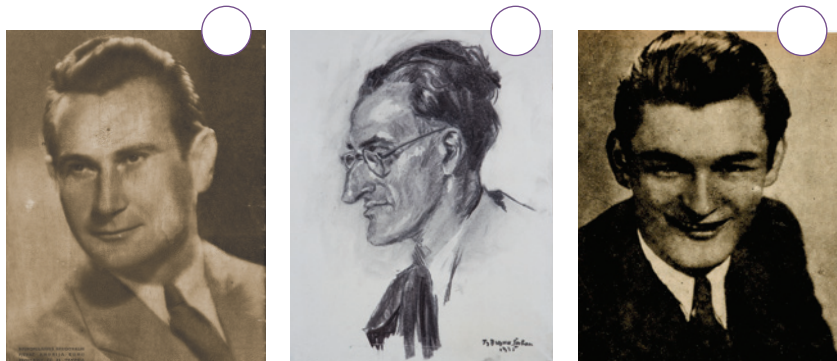
59. Pronađi na izložbi ovu fotografiju i odgovori: U kojem je gradu snimljena ova fotografija i tko ju je snimio? _____

Što je građevina na ovoj fotografiji bila 1945., a što je danas? _____

IV. 5. Glazba

60. Pronađi ove glazbenike na izložbi te ispod fotografija napiši njihova imena, zatim svakom od njih pridruži odgovarajuće rečenice.

-
.....
- Do svibnja 1945. pjevao plesne napjeve uz pratnju orkestra na *Hrvatskom krugovalu*, a od 1946. ponovno pjeva na *Radio Zagrebu*.
 - Operetni pjevač i šansonijer, na *Hrvatskom krugovalu* 23. travnja 1945. održava svoj 1000. nastup. Zadnji put je viđen 1945. kako ulazi u zgradu bjelovarske OZN-e.
 - Kompozitor i dirigent, do 10. srpnja 1945. ravnatelj Opere u HNK u Zagrebu. Iste godine Sud časti ga je na četiri mjeseca kaznio zabranom javnog rada i nastupanja, pa je to vrijeme proveo kao vozač kamiona po Splitu i okolici.

IV. 6. Kazalište

61. Početkom 1945. u Hrvatskom državnom kazalištu u Zagrebu izvedene su dvije predstave (*Terakoya* i *Asagao*) koje su organizirane u suradnji s:

- Japanom
- Njemačkom
- Italijom

62. Kraj rata značio je i novi kazališni program. Promotri pano s programima i napiši utjecaj koje zemlje je zamijenio njemački i talijanski?

63. Na izložbi su predstavljena dva glumca koji su bili žrtve ustaškog režima. Ispod fotografija napiši njihova imena i zaokruži slovo ispred onog koji je u veljači 1945. obješen između Savskoga mosta i Remetinca.

a) b)

64. Kako se zvala skupina mladića i djevojaka koji su u lipnju 1945. izveli predstavu *Sunčani grad* i *Vodnik pobjednik*?

65. Pronađi na izložbi ove stihove iz *Vodnika pobjednika* i nadopuni dijelove koji nedostaju:

*Svijet je širok
Širi širi najširi*

.....
.....
*Bum ta rata nema rata
Bum ta rata nema rata*

„Od jeseni 1939. kad je već počeo rat u Europi, ali ne u Jugoslaviji, pa sve do jeseni 1948. godine i prekida sa Staljinom, to jest za vrijeme tri suštinski različita režima, nekoliko mladića i djevojaka, mada silom prilika često iza zatvorenih vrata, sastajalo se gotovo svaki dan i intezivno bavilo kazalištem, izvan svih glumačkih škola.”

(Radovan Ivšić, *U nepovrat, opet*, Zagreb, 2002.)

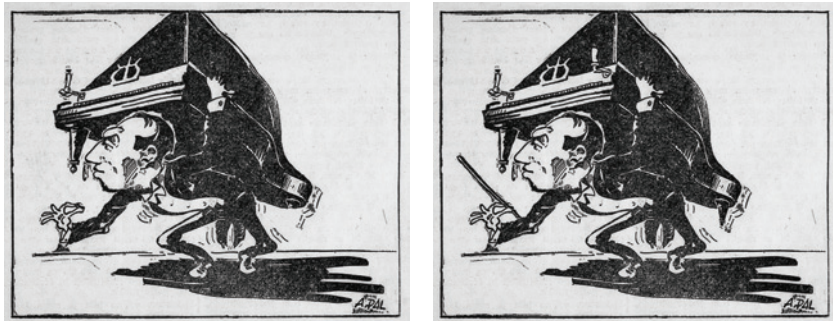

Prva poslijeratna izložba karikature pod nazivom *Nema povratka na staro*, održana je u Etnografskom muzeju u Splitu od 20. do 26. listopada 1945. godine. Tim je povodom tiskana mapa karikatura *Monarhija - Robija / Nema povratka na staro* u kojoj su, među ostalim, objavljene i zanimljive fotografije velikih karikaturnih maski od papier machea s prikazima „narodnih neprijatelja”. Ove karikaturne maske predstavljale su glave velikih grotesknih figura visokih 5 - 6 metara. Rad na njima je trajao dva mjeseca, a bile su dio splitske „Groteskne večeri“ koja se dogodila dan nakon izbora, 12. studenog 1945. godine, u organizaciji i izvedbi splitskih likovnih umjetnika kojima su se pridružili glumci Narodnog kazališta. Te večeri oni su ove ogromne figure izveli na ulice Splita. Tisuće okupljenih pratilo je povorku do obale i slušalo kako kazališni glumci izruguju lutke da bi ih na kraju spalili - *Monarhija je zbrisana, prošlost je zakopana*.

66. Pronađi fotografije pet grotesknih figura koje su bile dio splitske „Groteskne večeri“ i navedi koga su predstavljale: _____

IV. 7. Karikatura i strip

67. Ove dvije karikature umjetnika Alfreda Pala prikazuju 1945. osuđenog dirigenta i domobranskog potpukovnika Lovru Matačića. Desna karikatura je izvorni prikaz, a lijeva je izmijenjena u 3 pojedinosti. Pronađi razlike te ih označi na lijevom prikazu.

68. Nadopuni.

U zadnjem broju Zabavnika br.102 na naslovnici izlazi strip _____, Autori stripa su Walter i Norbert Neugebauer, a nastao je prema djelu naše poznate spisateljice _____.

IV. 8. Likovna umjetnost

69. Godine 1945. umjetnica Anka Krizmanić započinje izradu figura za *Teatar vlastitih zamisli*. Izrađivala je figure tehnikom *papier machea* (modeliranje papira namočenog u ljepilo), a zatim pozivala kućne prijatelje na domjenak te za njih kreirala male kazališne scene uz priče. Ovdje prikazanim likovima jedne od njenih priča pridruži ova imena:

1. Barek
2. Krvavi general grof Keglovich
3. Janek
4. Svodnik
5. Arapin sladostrasnik
6. Frater

70. Pronađi na izložbi likovno djelo Ljudevita Šestića s prikazom razrušenog kulturnog krajolika. Koji je grad prikazan?

Ustaški je režim, zbog većeg zastrašivanja stanovništva, 1943. promijenio metodu smrtno kazne - sa strijeljanja prešli su na vješanja na javnim mjestima.

Tjeskobni prizori vješanja zaokupljali su umjetnike koji su, bez obzira na svoja ideološka i politička opredjeljenja, bilježili te mučne situacije.

Crteže Krste Hegedušića, koji prikazuju obješenike, čine osobitim umjetnikovi natpisi koji ne identificiraju samo likove i situaciju, već daju komentare šireg karaktera. Na jednom je crtežu Krste Hegedušića iz 1945. godine s prikazom obješenika u donjem desnom kutu zabilježeno: „Marija bistrica, 30 koraka od svetišta Hrvata objesili Hrvati Hrvata jer je volio rađe smrt no izdaju partizana isto Hrvata“.

71. Ispod ovih prikaza vješanja navedi autore, a zatim obilježi X-om onog koji nije sudjelovao u partizanskom pokretu.

72. Umjetnik Josip Vaništa piše kako je portret gospođe Mahić jedan: „od najljepših prikaza ljudskog lica u našoj umjetnosti“. Tko je autor ovog portreta?

Kronologija '45.

73. Događaji u Hrvatskoj i svijetu iz 1945. godine predstavljeni su interaktivnom instalacijom *Kronologija '45.* Pronađi kocke na kojima se nalazi crvena točka (●) i nadopuni:

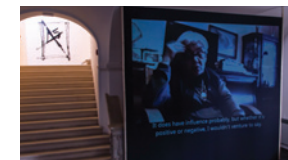
U kolovozu 1945. prvi put su bačene dvije Bačene su na gradove i u Smatra se da je od posljedica strašnih događaja umrlo preko ljudi.

Fragmenti vremena

Intervjui *Fragmenti vremena* sastoje se od trideset video zapisa snimljenih s ljudima različitog uzrasta, nacionalne pripadnosti te ideoloških i političkih opredjeljenja.

Svi su sudionici odgovarali na šest pitanja o '45.:

1. Što prvo pomislite kada se spomene '45.?
2. Nabrojite bar tri pojma koji po vašem mišljenju najbolje opisuju '45.?
3. Koja osoba ili događaj je po vašem mišljenju bitno obilježila '45.?
4. Utječe li i koliko '45. na život u Hrvatskoj, na Balkanu, u Europi i svijetu?
5. Smatrate li '45. prekretnicom u pozitivnom ili negativnom smislu i zašto?
6. Kako bi svijet izgledao da su Hitler i nacizam pobijedili?

74. Odgovori na ova pitanja ili ih postavi osobama iz svoje obitelji i okolice (bez obzira jesu li svjedoci vremena, potomci svjedoka vremena ili s razdobljem Drugog svjetskog rata nemaju izravne poveznice). Možda saznaš novu zanimljivu životnu priču i nova mišljenja o ratnoj i poratnoj '45.

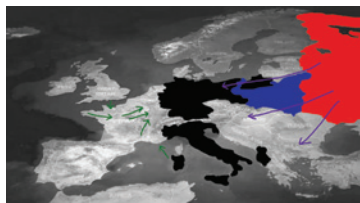
75. *Umjesto zaključka...* Nakon što si pogledao/la izložbu, odgovorio/la na pitanja i upoznao/la se s ovim razdobljem zaokruži slovo ispred citata koji po tvom mišljenju najbolje opisuje '45.

- a) Govoriti o starim sramotama uvijek je poučno. (Miroslav Krleža, književnik)
- b) Tužna istina je da su najveća zla činili ljudi koji nikad nisu odlučili da li da budu dobri ili zli. (Hannah Arendt, politička teoretičarka)
- c) Rat ne čini nekoga velikim. (Yoda, jedi učitelj - *Ratovi zvijezda*)

Rješenja

2. a) ideologija koja državu nadređuje građaninu i njegovim pravima (vođa B. Mussolini), b) ideologija utemeljena na vjerovanju u nadmoć germanske rase (vođa A. Hitler), c) pokret koji se suprotstavljala fašističkim ili nacističkim pokretima i vladama, d) ideologija utemeljena na ukidanju privatnog vlasništva i na uspostavi zajedničkoga vlasništva nad sredstvima za proizvodnju; uspostavljanje jednopartijske komunističke vlasti; 3. Jasenovac; 4. Buchenwald - Njemačka, Jasenovac - NDH; 5. Vjekoslav Maks Luburić, 21., 22., proboja, Ante Bakotića, 600, 106; 6. Boris Hanžeković / Hanžekovićev memorijal; 7. a) Oleg Mandić s majkom i bakom, b) 1945., Auschwitz, c) najveći koncentracijski logor nacističke Njemačke; 8. ratni invalidi izrađuju igračke, izgradnja pontonskog mosta kod Slavenskog Broda, proslava 16. godišnjice ustaškog pokreta; 9. vodoravno; b, d, c / a, e; 10. a) Kraljevina Jugoslavija, b) njemački Wehrmacht, c) Jugoslavenska armija; 11. IV., Italiju, Srijemska, srijemski, Beograda, Zagrebu; 12. b); 13. doček Vladimira Nazora - 16. svibnja, I. kongres Antifašističke fronte žena (AFŽ) - 21. -23. srpnja, I. kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske (USAOH) - 17.-22. lipnja; 14. a); 15. Josipu Brozu Titu, b) Petriček kraj Celja, novorođenče - Waidsmannsdorf kraj Klagenfurta, 21 - logori u Bjelovaru i Srbiji; 20. Geralda (Ana) Jakob, Petar Špoljar; 21. u Zagrebu, Autobusni kolodvor; 22. časti, suradnju, vojske; 23. novinar, slikar, profesor ...; 24. Ljudevit Jurak, Ivan Horvat; 25. 13.-22. rujna 1945. u Beogradu / 27. rujna 1945., nepoznato mjesto ukopa / tvrda čašnička kapa; 26. Smrt fašizmu - Sloboda narodu!; 27. Alojzije Stepinac; 28. Pastirsko pismo, 20. rujna 1945.; 29. suradnja Alojzija Stepinca s ustašama, suđenje sestrama milosrdnicama optuženim za krijumčarenje kože; 30. b); 31. Blanda Stipetić; 32. pripadnici njemačke manjine; 33. Lidija; 34. Krndija; 35. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji; 36. konfiskacija - oduzimanje imovine bez naknade u korist države, kolonizacija - organizirano naseljavanje ljudi na slobodna nenastanjena područja; 37. b); 38. Vojvodinu, Like ili Korduna; 39. kunu, dinar, lire Titine/lire barchette/Jugolire; 40. Hrvatska seljačka stranka (HSS), *Narodni glas čovječnosti, pravice i slobode*; 41. 80%, Narodnog fronta, *liste*, žene, 29. studenog, Jugoslaviju, monarhija, Petar Karađorđević; 42. b); 43. Nema odmora, dok traje obnova; 44. prometnice; 45. Narodni front je koalicija svih demokratskih stranaka pod kontrolom KPJ/KPH, a zalagao se za republiku, bratstvo i jedinstvo, federativno uređenje, ravnopravnost naroda...; 46. obnova razorenih naselja, obrađivanje zemlje, rudarstvo, tvornice; 47. bonovi; 48. u Zagrebu, kraj Hrvatskog narodnog kazališta (HNK) i zgrade Sveučilišta; zbog nestašice hrane gradske zelene površine koriste se za sadenje žitarica; 49. a) potraga za nestalim osobama zbog ratnih strahota, b) Lici, c) *Hajduk*, d) djeca - ratna siročad; 50. zbog toga što žene nose hlače, muškarci se pitaju što bi bilo da oni počnu nositi suknje; 51. krugoval i slikopis; 52. *Carobnjak iz Oza*; 53. *Radium-izvor zraka*, Oktavijan Miletić; 54. partizani; 55. b); 56. *Republika*; 57. a); 58. Andrija Štampar; 59. u Zagrebu, Mladen Grčević; džamija, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU); 60. b) Andrija Konc, c) Boris Papandopulo, a) Ivo Robić; 61. a); 62. sovjetski/ruski; 63. a) Janko Rakuša, b) Dubravko Dužin; 64. Družina mladih; 65. samo ako rata nema, samo ako vojske nema; 66. Antu Pavelića, Milana Grola, Petra Karađorđevića, Dražu Mihailovića i Vladka Mačeka; 68. *Jaglenac i Rutvica*, Ivane Brlić Mažuranić; 69. vodoravno; 6, 1, 4 / 5, 3, 2; 70. Zadar; 71. Edo Murtić, Vanja Radauš, b) Nasta Rojč; 72. Marino Tartaglia; 73. atomske bombe, Hirošima, Nagasaki, Japanu, 200.000

1.

16.

67.

NAKLADNIK
Hrvatski povijesni muzej

ZA NAKLADNIKA
Matea Brstilo Rešetar

AUTORICE

Petra Braun, Matea Brstilo Rešetar, Ana Filep,
Nikolina Mađar, Nataša Mataušić, Snježana Pavičić

GRAFIČKO I LIKOVNO OBLOKOVANJE

Ana Filep

LEKTURA I KOREKTURA

Maja Mladinov

TISAK
Denona d.o.o.

NAKLADA
500

Copyright © Hrvatski povijesni muzej 2016.
ISBN 978-953-6046-55-3

RADNA BILJEŽNICA FINANCIRANA JE SREDSTVIMA
MINISTARSTVA KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE I
GRADSKOGA UREDA ZA OBRAZOVANJE, KULTURU I
ŠPORT GRADA ZAGREBA